

**MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALAR BILAN SHAXSGA
YO‘NALTIRILGAN O‘ZARO MUNOSABATLARNI
SHAKLLANTIRISHNING PEDAGOGIK SHARTLARI**

Kulturayeva Nigora Nuriddinovna

Termiz davlat Pedagogika instituti magistranti

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada Maktabgacha ta’limning bola hayotida juda muhim ahamiyat kasb etishi hamda Maktabgacha ta’lim tashkilotlarida bolalar bilan muloqot qilishda ularga shaxs sifatida murojaat etish va shaxsga yo‘naltirilgan munosabatlarni shakllantirishning pedagogik ahamiyati hamda shartlari haqida atroflicha fikr yuritilgan.

***Kalit so‘zlar:** Maktabgacha ta’lim, muloqot, shaxsga yo‘naltirilgan ta’lim, tarbiyachi, shaxs, munosabat, tizim, intellektual, ijtimoiylashuv.*

Jamiyatning hozirgi taraqqiyoti inson faoliyatining ma’naviy va moddiy sohalarida katta o‘zgarishlar qilishni taqozo etmoqda. Bu shaxs omili, uning ijtimoiy-siyosiy faoliyati rolining ahamiyati ortib borayotganligi bilan belgilanadi. Zero, shaxs intellektual qobiliyatini rivojlantirmay, uni ma’naviy-axloqiy tarbiyalamay, shuningdek, imkoniyatlarining yangi qirralarini to‘la ro‘yobga chiqarmay turib ijtimoiy taraqqiyotga erishib bo‘lmaydi. Jamiyat tomonidan shaxs imkoniyatlarini ro‘yobga chiqarish uchun zarur shart-sharoit yaratilar ekan, o‘z navbatida shaxs qobiliyati, imkoniyatlari ana shu jamiyatning ham ijtimoiy, ham iqtisodiy, ham madaniy jihatdan rivojlanishiga o‘z hissasini qo‘shadi. Ayni vaqtda shaxs qobiliyati, imkoniyatlarini rivojlantirish va uni yagona ijtimoiy maqsadga yo‘naltirish o‘ziga xos dolzarflik kasb etmoqda.

Mavjud sharoitda maktabgacha ta'lim tizimida:

- 1) shaxsga yo'naltirilgan maqsadli ta'lim (ta'limiy jarayon shaxsning sub'ektiv tajribasiga tayangan holda olib boriladi);
- 2) amaliy-faoliyatli (shaxs ta'limiy faoliyatning faol sub'ekti hisoblanadi);
- 3) ta'limga insonparvarlik-shaxsiy (pedagogik munosabatlarni insonparvarlashtirish va demokratlashtirish, ijobiy "Men" kontseptsiyasini shakllantirish) hamda shaxsga yo'naltirilgan ta'lim kabilar yetakchi o'rin tutmoqda.

Pedagogik ta'limning asosiy maqsadi ham shaxsni aqliy, ma'naviy-axloqiy, estetik, jisimoiy rivojlanishini ta'minlash, uning ijodiy imkoniyatlarini har tomonlama yuzaga chiqarish, unda insonparvarlik munosabatlarini shakllantirish uchun zarur shart-sharoit yaratishdan iboratdir. Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim jarayonini tashkil etishda ilg'or texnologiyalarni qo'llash, milliy va umuminsoniy qadriyatlarga tayanish, uning mazmunini demokratlashtirish va insonparvarlashtirish, ta'lim jarayonini ijtimoiylashtirish va differentsiatsiyalash shaxsga yo'naltirilgan ta'limni amalga oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Pedagogik nazariya g'oyalariga ko'ra shaxs kamolotida tarbiya (ta'lim) va ijtimoiy muhit muhim o'rin tutadi. Jamiyatning a'zosi sifatida u ijtimoiy ahamiyatga ega muayyan vazifalarni bajaradi, yosh jihatidan ulg'aygani sari u tomonidan bajarilayotgan ijtimoiy rollar shakli va mazmuni o'zgarib boradi, qiziqishlari va qobiliyati darajasida atrofdagilar bilan munosabatga kirishadi. Mazkur jarayon o'z mohiyatiga ko'ra bevosita shaxsning ijtimoiylashuviga ta'sir ko'rsatadi. Shaxsning ijtimoiylashuvida esa ta'lim tizimi, unda ustuvor bo'lgan maqsad hamda ana shu maqsadni amalga oshirishga yo'naltirilgan pedagogik jarayonning sezilarli ta'siri va rolini inobatga olgan holda ta'limni shaxsga yo'naltirish talab etiladi.

Ta'limning an'anaviy tizimida tarbiyachi markaziy o'rin egallagan bo'lsa, zamonaviy ta'lim tizimida esa tarbiyalanuvchi asosiy sub'ekt sifatida e'tirof etiladi. Ya'ni pedagogik faoliyat markazida an'anaviy ta'limda bo'lgani kabi o'qitish emas, balki ta'lim oluvchining bilish faoliyati, uning intellektual qobiliyatini rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etadi. Shaxsning intellektual salohiyatini shakllantirish fan

asoslarini o‘rganish va o‘zlashtirish bilan birga aqliy faoliyatning maqsadga muvofiq usullariga ega bo‘lishni ham nazarda tutadi. Aqliy faoliyat nafaqat bilim asoslarini egallash, balki o‘zlashtirilgan bilimlarni qiyoslash, tahlil qilish, sintezlash, abstraktlash, umumlashtirish va ularni turli vaziyatlarda amalda qo‘llay olish tajribasiga ega bo‘lishni ham anglatadi. Shu tarzda faoliyatning samarali usuli umumlashtiriladi hamda turli ko‘rinishdagi faoliyatni xilma-xil usullar yordamida bajara olishning umumiy metodi shakllantiriladi. Shaxsni shakllantirishda uning mustaqil fikrlay olish qobiliyatiga ega bo‘lishi muhim ahamiyatga ega. Shu bois ta’lim tizimida ta’lim oluvchilarni fikrlashga, o‘zlashtirilgan bilimlarni mushohada qilishga o‘rgatish zarurdir. Respublika va rivojlangan xorijiy davlatlar ta’lim tajribalari shuni ko‘rsatadiki, tanqidiy fikrlash turli g‘oya va fikrlarni muhokama qilish, bolalarning shaxsiy fikrlariga hurmat bildirish, ularga fikrlash uchun sharoit yaratish va ularning intellektual qobiliyatlarini shakllantirishga yordam beruvchi ta’lim sharoitlarini aniqlash imkoniyatini beradi. Savollar va javoblarni tashkil etish ham fikrlash jarayonlarini takomillashtirish va rivojlantirishning muhim vositalaridan biri sanaladi. Shuni ta’kidlash muhimki, samarali (produktiv) fikrlashni reproduktiv fikrlashdan farqlovchi muhim belgi mustaqil ravishda yangi bilimlarni kashf qilishdir. Samarali fikrlashning eng oliy darajasi ijodiy fikrlash bo‘lib, uning vazifasi – ijod qilish, o‘ylash, tayyorlash, yangilik yaratish, ixtiro qilish va hokazolardan iborat. Yoshlar, shu jumladan, maktabgacha yoshdagi bolalarning intellektual qobiliyatini rivojlantirishda B.Blum, V.P.Bespalko, M.A.Choshanov, G.I.Shukina, V.V.Davidov, E.G‘oziev, B.Qodirov va boshqalar tomonidan taklif etilayotgan modellardan foydalanish shaxsga yo‘naltirilgan ta’limda ijobiy yutuqlarni qo‘lga kiritishga imkon beradi.

Bugungi kun talabi ham ta’lim mazmuni va hajmini cheksiz kengaytirishga yo‘l bermay, balki shaxsni mavjud muammolarni noan’anaviy tarzda yechishga tayyorlashni taqozo etadi. Shaxs ongida o‘zlashtirilgan yoki shakllashtirilgan nazariy tushunchalar tizimi o‘quv faoliyatining asosi bo‘lib qoladi. Bolaning o‘quv faoliyatini takomillashtirish, ya’ni uning intellektual, fikrlash qobiliyatini shakllantirish zamonaviy ta’limning asosiy natijasi bo‘lishi lozim.

Shaxsga yo‘naltirilgan ta‘limning o‘ziga xosligi shundaki, bola kimningdir istagiga ko‘ra emas, o‘z imkoniyatlari, salohiyati, tabiati xususiyatlariga mos ravishda shakllanadi. Shaxsga yo‘naltirilgan ta‘limning markazida bolaning o‘z imkoniyatlarini to‘la namoyon etishga intilishi, yangi tajribani qabul qilishi, turli hayotiy vaziyatlarda ongli ravishda qaror qabul qilishga qodirligi turadi. Maktabgacha ta‘lim tashkilotida rivojlantiruvchi pedagogik muhitning sifatlari: bolalar yoshiga mosligi, estetik jihatdan ko‘rkamligi, gigiyenik talablarga javob berishi, tinchlik va xavfsizlikni ta‘minlanganligi, bolalarni barchasi foydalanishi mumkinligi, bolalar ruhiyatiga mosligi, rivojlantiruvchi ahamiyatga egaligidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Maktabgacha pedagogika F.R. Qodirova, Sh. Q. Toshpo‘latova, N.M. Kayumova, M. N. A‘zamova “Tafakkur” Nashriyoti Toshkent – 2019
2. Panko, E. A. Maktabgacha ta‘lim muassasasi tarbiyachisi. Psixologiya / E. A. Panko. - 2-nashr, qayta ko‘rib chiqilgan. va qo‘shimcha - Minsk: Zorny Verasen, 2006 yil.
3. Smirnova, E. O. Maktabgacha yoshdagi bolalar bilan muloqot qilish xususiyatlari / E. O. Smirnova. - M.: Akademiya, 2000 yil. Sleptsova I. Pedagogning bolalar bilan shaxsga yo‘naltirilgan o‘zaro ta‘sirining asoslari // Maktabgacha ta‘lim. - 2007. - 2-son.
4. Yakimanskaya I.S. Shaxsga yo‘naltirilgan ta‘lim texnologiyasi. M.: 2000 yil sentyabr <http://litterus.ru>
5. Shaxsga yo‘naltirilgan aloqa modelini shakllantirish bo‘yicha o‘qituvchilar uchun seminar - Chernoguzova Elena Anatolievna